

Prof. Paul de Beer en Michiel van Hasselt in een
seminar **Crisisbestendig arbeidsmarktbeleid** op 3 juni 2021
en een korte mail discussie.

Opmerkelijk in dit seminar is: ***“Het huidige beleid heeft in 50 jaar GEEN werkgelegenheid opgeleverd.”***

De [PvdA Netwerkgroep Basiszekerheid](#) organiseerde dit seminar, zij is op zoek naar een beleid waarin iedereen voor elke inzet wordt gewaardeerd en de wet- en regelgeving flink vereenvoudigd wordt.

Dit Seminar is terug te zien op: <https://youtu.be/SMPHgor25Io>

Hieronder is het in een verkorte versie te lezen.

Introductie Bert Veenstra

Toelichting programma en sprekers. Hij gaat tevens in op de status-quo van de PvdA Netwerkgroep Basiszekerheid.

Inleiding Paul de Beer.

We moeten niet het uitzonderlijke van de crisis benadrukken, maar juist het feit dat een crisis een ‘normaal’ verschijnsel is dat zich periodiek voordoet. Dit heeft belangrijke consequenties voor het overheidsbeleid op het terrein van werk en inkomen. In plaats van crisisbeleid te voeren zou het ‘normale’ beleid crisisbestendig moeten zijn. En in plaats van de verantwoordelijkheid om aan het werk te komen of te blijven bij het individu te leggen, zou het beleid zich meer moeten richten op de collectieve oorzaken van inactiviteit en uitkeringsafhankelijkheid. Het is een illusie te denken dat iedereen aan het werk kan komen. Dat lukt zelfs niet in tijden van hoogconjunctuur

Bij de opvatting dat crisissen uitzondering zijn hoort ook dat iedere burger met arbeidsvermogen kans heeft op fatsoenlijk werk. Maatregelen als de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd, de verkorting van de WW-duur, het grotendeels afschaffen van de Wajong, het ‘laten leeglopen’ van de sociale werkplaatsen, de banenafpraak en de invoering van de Participatiewet komen alle voort uit de overtuiging dat de arbeidsparticipatie verder omhoog moet en kan, en dat er voor iedereen die kan en wil werken een plek op de reguliere arbeidsmarkt in het verschiet ligt. Toch stonden er in 2019, toen de arbeidsmarkt krappere was dan in enig jaar in de afgelopen halve eeuw, nog altijd zo’n 850.000 mensen met een WW-uitkering, bijstandsuitkering of gedeeltelijke of tijdelijke arbeidsongeschiktheidsuitkering (VGA) langs de kant.

Sinds de jaren negentig bestaat er brede overeenstemming dat het zwaartepunt in het beleid rond werk en inkomen moet verschuiven van ‘bescherming’ naar ‘activering’. Als we de uitkomsten van de vele evaluatiestudies van de afgelopen decennia in één zin samenvatten dan luidt die dat de netto-effecten van activeringsmaatregelen over het geheel genomen klein en/of niet aantoonbaar zijn. Het is een pijnlijke slotsom, maar we kunnen niet anders dan concluderen dat het idee dat iedereen aan het werk kan komen een illusie is. Als we met alle inspanningen sinds de eeuwwisseling geen werkelijke vooruitgang hebben geboekt, wordt het tijd te erkennen dat onze ambitie te hoog gegrepen is.

De coronacrisis heeft echter ook een ander belangrijk aspect van de verhouding tussen overheid en samenleving, of beter tussen collectief en individu, blootgelegd. Dat is, dat de nadruk op individuele verantwoordelijkheid, die sinds enkele decennia het maatschappelijke en politieke discours domineert, op een misvatting berust. Als de coronacrisis, maar ook de financiële crisis van 2009, iets duidelijk maakt, dan

is het wel dat verlies van werk of langdurige werkloosheid niet in de eerste plaats aan persoonlijke tekortkomingen te wijten is. In een crisisperiode neemt het aantal mensen met een te laag arbeidsvermogen of onvoldoende motivatie natuurlijk niet plotseling sterk toe. Het is dan ook zinloos om de verantwoordelijkheid voor dit probleem primair bij het individu te leggen. Toch doen we dat telkens weer, zelfs nu in deze crisistijd. Zo wordt momenteel breed gepleit voor meer investeringen in omscholing en begeleiding naar werk in een andere sector. Het belang van scholing lijkt evident, gezien het grote verschil in arbeidsparticipatie tussen hoger en lager opgeleiden. Opleiding is echter ook in belangrijke mate een 'positioneel' goed. Dat wil zeggen dat niet alleen – en misschien zelfs niet in de eerste plaats – het *absolute* niveau van een opleiding van belang is, maar vooral het *relatieve* niveau.

Er is weinig reden tot optimisme over de mogelijkheden om in de toekomst het beroep dat wordt gedaan op de sociale zekerheid terug te dringen en de arbeidsparticipatie van kwetsbare groepen te verhogen. Er zijn 2 verbeteringsmogelijkheden gezien voorgaande analyse.

Om te beginnen zou het verstandig zijn om een meer structurele regeling in te voeren om de gevolgen van een economische terugval op te vangen in plaats van telkens tijdelijke noodmaatregelen te nemen. Te denken valt aan een structurele NOW-regeling, waarbij werkgevers automatisch compensatie ontvangen in geval werknemers korter gaan werken vanwege een sterke terugval in de omzet. Feitelijk is het voorstel om de WW-uitkering in te zetten om ontslag te voorkomen in plaats van om het inkomensverlies als gevolg van ontslag te compenseren.

Vervolgens, hoewel de WSW zeker niet perfect is, is de gedachte erachter in essentie juist. Er is daarom alle reden om een WSW-nieuwe stijl in te voeren. Die zou in ieder geval iets anders moeten zijn dan de 'beschutte werkplekken' die gemeenten (moeten) creëren, aangezien die vooralsnog niet als volwaardig werk met normale arbeidsvoorwaarden kunnen worden beschouwd. Uitgangspunt voor een WSW-nieuwe stijl zou moeten zijn dat het om permanent werk gaat, dat uitstroom naar regulier werk geen doel is (maar waar mogelijk wel wordt bevorderd) en dat het werk primair op sociale en niet op economische gronden wordt beoordeeld.

Reactie Michiel van Hasselt op inleiding Paul de Beer

Ik ben blij dat je nu (anders dan eerder) erkent dat het arbeidsmarktbeleid de afgelopen halve eeuw per saldo hoegenaamd geen extra werkgelegenheid opleverde, de hoeveelheid "onbenut arbeidspotentieel" werd niet kleiner en kan waarschijnlijk ook in de toekomst niet kleiner worden. In coronatijd werd hij groter. Het (voor jou) nieuwe inzicht dat het arbeidsvolume in Nederland niet groter kan heb ik bevestigd, het spoort met mijn boek en ondergraaft de heersende gedachte dat basisinkomens voor iedereen onnodig zijn, wanneer iedereen tegen redelijk loon aan het werk zou kunnen zijn. Wat betreft je crisisbestendige arbeidsmarkt-maatregelen: ik vind ze goed, maar zie ze niet als een alternatief voor invoering basisinkomen. Zo stem ik in met sociale werkvoorziening nieuwe stijl, een maatregel voor een specifieke groep die niet in strijd is met onvoorwaardelijk basisinkomen voor iedereen, maar wel vereist dat er beoordeeld wordt wie in deze sociale voorziening mogen deelnemen. Bij mijn instemming heb ik ook meegewogen dat de nieuwe banen in de sociale werkvoorziening waarschijnlijk onvermijdelijk ook bestaande banen buiten de sociale werkvoorziening verdringen. Dit verdringingseffect neem ik dus op de koop toe, positieve discriminatie van kansarme medeburgers rechtvaardigt deze keuze. Economen verdringen in hun bewustzijn meestal het wijdverbreide verschijnsel 'verdringing op de arbeidsmarkt', mijn boek stelt dit aan de kaak, maar ik zie nu bij econoom De Beer dat het toch begint te dagen, in je essay komt de term 'verdringing' meermalen voor. Jammer blijft dat je de ultieme beleidsconsequentie van de blijvend grote hoeveelheid "onbenut arbeidspotentieel" nog niet trekt, je vervangt het

activeringsparadigma slechts door een zorgparadigma (op zich prima, maar we zijn al zorgzaam voor specifieke groepen, toch?) Wie inziet dat bestaanszekerheid voor alle Nederlanders nooit gerealiseerd kan worden via enkel een zorgparadigma of een activeringsparadigma zal uiteindelijk inzien dat artikel 20 van de grondwet alleen via een basisinkomen zoals het burgerinkomen verwerkelijkt kan worden.

Discussie

- Reactie De Beer op Van Hasselt: Grootste probleem is niet zozeer tekort aan arbeidsvolume, maar de geringe kans op arbeidsmarkt voor bepaalde groepen. Werkgevers stellen te hoge eisen. Migranten accepteren dat wel. Oplossing? Verder wordt in veel rapporten (terecht) aandacht gevraagd voor structurele problemen op de arbeidsmarkt. Conjuncturele problemen, zoals ik betoog, zijn eveneens belangrijk.
- Gelden voorstellen De Beer ook voor multinationals? De Beer: Jammer dat kabinet nauwelijks voorwaarden heeft gesteld bij de NOW-regeling. Het is altijd moeilijk een goede balans te vinden tussen algemene en specifieke voorwaarden. Zo ook bij basisinkomen, voordeel is dat het algemeen is, maar sluit daardoor specifieke groepen (rijken bijvoorbeeld) niet uit. Bij mijn 2 voorstellen moet de discussie specifiek/algemeen nog gevoerd worden. Niettemin, bedrijven die in Nederland geen belasting betalen moeten worden uitgesloten. Kanttekening: regeling is feitelijk wel bedoeld voor werknemers.
- De Beer: voorstander structurele aanpassing loonvorming: arbeidsvoorwaarden zouden in de toekomst moeten mee-ademen met de conjunctuur.
- Waarom geld geven via werkgevers en niet direct aan de mensen via basisinkomen? De Beer: voorstander basisinkomen, maar op lange termijn. Wel nu zo veel mogelijk deelmaatregelen aannemen die als stappen kunnen worden gezien naar basisinkomen, ook om te kijken hoe het werkt. Je kunt mensen meer ruimte gaan geven om zelf te bepalen wat ze met hun uitkering doen en ook om bij te verdienen. Volledige invoering zal tijd vergen want het moet met stappen worden ingevoerd. Evenwel, basisinkomen lost veel problemen op de arbeidsmarkt niet op, met name niet voor mensen met opeengestapelde problemen. Met alleen basisinkomen komen die ook niet aan het werk. Bij afschaffing alle toeslagen gaan deze mensen er op achteruit. Met basisinkomen kun je geen beleid voeren voor specifieke groepen. Als je dat toch doet raak je voordelen basisinkomen kwijt omdat je dan toch moet gaan toetsen.
- Waarom niet meer werk door werkweek te verkorten? Van Hasselt: arbeidsparticipatie is enorm gestegen door deeltijdwerk (nu 78%). Meer mogelijk door banen verder op te knippen. Dit leidt in veel gevallen tot te weinig inkomen. Bij B.I. is dat geen probleem en kunnen ook mensen die nu zonder werk zijn terecht in de kleine baantjes. De Beer: Fundamenteel oneens. Niet alle deeltijdbanen zijn precair, wel alle preciaire banen zijn deeltijd. Niet voltijdbaan maar deeltijdbaan is inmiddels standaard, maar aantal gewerkte uren kruipt naar elkaar toe. Voltijd gemiddeld nu 37 tot 38 uur, deeltijdbaan gemiddeld 30 uur. Goed idee zou zijn voortaan uit te gaan van standaard werkweek van 32 uur en daar ook minimumloon etc. aan koppelen. Vervolgens alle voltijdbanen stap voor stap terugbrengen tot 32 uur. Leidt tot meer banen en bevordert gelijkheid mannen (veel voltijd) en vrouwen (veel deeltijd).

- Wat is het verschil tussen iemand die werkt met uitkering en iemand die werkt met salaris? De Beer: een gezichtspunt is als onrechtvaardig te beschouwen als het werk feitelijk hetzelfde is. Ander gezichtspunt refereert aan de uitkeringsgerechtigde die een beroep doet op de overheid omdat hij zelf geen werk heeft kunnen vinden. De overheid mag dan ook voorwaarden stellen. Over die voorwaarden is uiteraard discussie mogelijk. Waarom vermogenstoets bij uitkering oftewel waarom eerst armoede lijden voordat voor een uitkering in aanmerking te komen? De Beer: Nederlandse SZ-systeem is prima, met bijstand als vangnet. Men heeft zich verkeken op aantal mensen dat daar een beroep op doet. Beter zou zijn de voorwaarden, inclusief de vermogenstoets, te versoepelen. Maar, houdt rekening met de discussie die zal ontstaan over de rijken/vermogenden met een bijstandsuitkering. Veenstra: mee eens met versoepeling en refereert aan De Beers conclusie in zijn inleiding dat velen geen schuld hebben aan baanloos te zijn omdat er niet voldoende werk is.
- Waarop baseert Van Hasselt de hoogte van zijn basisinkomen? Van Hasselt: zie mijn boek voor onderbouwing. Belangrijk is verder om rijken niet mee te laten profiteren door invoering sterk progressieve inkomens Tax.
- Zijn de sprekers voorstander van volledige werkgelegenheid en moeten we het begrip werk niet verruimen? Van Hasselt: theoretisch voorstander, maar volledige werkgelegenheid is niet mogelijk. De Beer: voorstander meer maatschappelijk nuttige activiteiten als werk te gaan beschouwen en op die manier ook richting volledige werkgelegenheid te koersen.
- Wat is de opinie over de PvdA-motie van januari j.l. om gemeenten te verplichten vrijwilligerswerk te vergoeden gelijk aan het minimumloon? De Beer: geen voorstander, vrijwilligerswerk is dan een feite een betaalde baan. Noem en behandel het dan ook zo. Leidt wel tot verstoring arbeidsmarkt. In ieder geval toetsen of het maatschappelijk nuttig is.
- Armoede en ongelijkheid, schuld kapitalistisch systeem? De Beer: Kapitalistisch systeem gaat altijd gepaard met ongelijkheid. In de afgelopen tijd heeft het systeem meer vrijheden gekregen en zijn de ongelijkheden toegenomen. PvdA moet meer nadenken hoe dit te beteugelen. Moet wel internationaal. De Europese Sociaal-Democraten moeten zich schamen nauwelijks met aanpassingsvoorstellen te zijn gekomen.

Discussie Jan Stroeken/Paul de Beer na seminar per email

Beste Paul,

Ik was afgelopen donderdag toehoorder bij het webinar en wil graag nog reageren op jouw bijdrage. Voor mij was het leerzaam, ook om je artikel Van Crisisbeleid naar Crisisbestendig beleid te lezen. Ik denk dat je 2 aanbevelingen (WSW-nieuwe stijl, WW-uitkering als opstap naar werk) nuttig zijn. Ik wil vervolgens graag 3 opmerkingen maken.

1. Ik ben blij dat je je, samen met bijvoorbeeld Michiel van Hasselt, hebt geschaard onder het selecte gezelschap van analisten die aantonen dat het niveau van de werkgelegenheid al decennialang stabiel is. Je doet dat op basis van een gedegen analyse van de afgelopen decennia. Wat me altijd opvalt bij werkgelegenheidsanalyses zoals deze dat er nauwelijks gerefereerd wordt aan analyses van de toekomst. En daar bestaat inmiddels toch al aardig wat literatuur over. Wellicht de

bekendste is Yuval Harari. In zijn boek '21 lessen voor de 21ste eeuw (2019)' beschrijft hij hoe nieuwe technologieën op het gebied van Artificial Intelligence (AI), dataverwerking en biowetenschappen het bekende patroon verstoren. Dus niet meer het patroon van substitutie van onder invloed van technologische ontwikkelingen afgeschreven arbeid door nieuwe arbeid in een stabiele werkgelegenheidssituatie. Hij verwacht dat de arbeidsmarkt van 2050 wel eens gekenmerkt zou kunnen worden door een samenwerking van (hoogopgeleide) mensen en AI. Deze mensen zouden voortdurend in omscholingsprocessen zijn verwickeld. Niet alleen de 'baan voor het leven', maar zelfs het idee van een 'beroep voor het leven' zou wel eens kunnen verdwijnen. Een groot probleem is evenwel dat deze gevraagde expertise geen oplossing zal bieden voor de verdwijnende banen van laaggeschoolden. Het zou dus goed kunnen dat er een nieuwe klasse van 'overbodigen' gaat ontstaan, tenzij er andere modellen worden ontwikkeld voor samenlevingen, economieën en politieke systemen die niet meer op arbeid zijn gebaseerd. Eenzelfde analyse is bijvoorbeeld te vinden in het boek van Andrew Yang (Jouw baan gaat verdwijnen en dit is de oplossing; Artificial Intelligence, basisinkomen en de wereld zonder werk, 2020). Voor mijn boekbespreking verwijs ik naar: <https://basisinkomen.nl/andrew-yang-jouw-baan-gaat-verdwijnen-en-dit-is-de-oplossing/>

2. Deze Harari en Yang zien daarom de invoering van een basisinkomen als onvermijdelijk. In de woorden van Yang: een basisinkomen is een gegeven doordat het groeiende tekort aan werkgelegenheid wordt aangepakt via het stimuleren van bestaande interesses en groeimogelijkheden met behulp van meer menselijkheid, zorgzaamheid, creativiteit en ondernemerschap. Gelukkig heb ik jou, beste Paul, ook nadrukkelijk voorstander horen betonen van een basisinkomen, terecht stapsgewijs, maar zeker niet op de korte of middellange termijn. Jouw argumentatie voor dat niet op korte of middellange termijn vond ik evenwel uitermate zwak. Je belangrijkste argument is dat een basisinkomen niet efficiënt is omdat rijken ook zouden profiteren. Een oplossing via progressieve belastingtarieven ligt voor de hand. Invoering van een basisinkomen via een Negatieve Inkomstenbelasting betekent dat de rijken sowieso niet profiteren van een basisinkomen. Als tweede argument in de discussie ging je ervan uit dat zo'n eerste stap volledig gefinancierd zou moeten worden door het opheffen van zo'n beetje alle toeslagen. En daarmee zouden bepaalde groepen er op achteruit gaan. Onbegrijpelijk argument, toch niet alle toeslagen hoeven te worden afgeschaft? En er zijn toch meerdere financieringsbronnen? Genoemde belastingtarieven bijvoorbeeld en vooral (nieuwe) heffingen op de productie van de onderneming, kapitaals- en vermogensheffingen. Je 2 tegenargumenten, meer heb ik er niet gehoord, snijden weinig hout. Ik krijg steeds meer de indruk dat wat het basisinkomen tegenhoudt vooral een culturele kwestie is, het is een breuk met traditioneel denken. Daar komt nog bij dat het voor velen, de meritocratie, ook als een verlies van status en macht wordt gevoeld. Daarover schreef Michael Sandel onlangs een gedenkwaardig boek (Tirannie van Verdienste, 2020). Zie mijn boekbespreking: <https://basisinkomen.nl/boekbespreking-de-tirannie-van-verdienste-michael-j-sandel/>. Zonder Sandel te noemen is de geest van dit boek min of meer samengevat in een kort artikel van Adriaan Jurriën in Trouw van 13 mei (zie bijlage).
3. Mijn derde opmerking betreft jouw tussen neus en lippen uitgesproken bezorgdheid over de vele uitwassen van het kapitalistisch systeem. Dit is inderdaad een groot probleem. Je wist evenwel niet veel meer te melden dan dat de oplossingen maar internationaal gezocht moeten worden. Dat is

terecht en voor zo ver ik uit de laatste PvdA-nieuwsbrief begreep is Paul Tang daar in Brussel ook mee bezig. Dat neemt niet weg dat daar op nationaal niveau ook ideeën over ontwikkeld moeten worden. Ik verwijs hier naar de analyses van de financieel econoom Varoufakis (zie mijn beschrijving van zijn werk in bijgesloten PDF) en bijvoorbeeld ook naar het boek Fantoomgroei (Sander Heijne, Hendrik Noten, 2020). De tendens is te denken over overgangen van het traditionele aandeelhouderskapitalisme naar meer coöperatieve vormen van kapitalisme.

Slotconclusie: je 2 aanbevelingen (WSW-nieuwe stijl, WW-uitkering als opstap naar werk) zijn nuttig maar niet meer dan druppels op een gloeiende plaat. Het levert ook geen stem meer op. Een PvdA dat aantrekkelijk wil zijn voor meer kiezers, ook die van populistisch rechts, zou een populistisch links programma moeten ontwikkelen met als sociaal-economische speerpunten:

- Concrete voorstellen over de weg naar een postkapitalisme
- De uitwerking van de eerste stap naar een basisinkomen

Hartelijke groet,

Jan Stroeken

Beste Jan,

Dank voor je reactie. Ik reageer achtereenvolgens op je drie punten:

1. Ik heb niet heel veel vertrouwen in bespiegelingen over de toekomst van de arbeidsmarkt, om twee redenen. Ten eerste zijn die vaak te veel gebaseerd op een overschatting van het effect van technologie. Wat technologisch kan, wordt in de praktijk lang niet altijd toegepast. Ten tweede wordt de toekomst van de arbeidsmarkt door ons zelf gemaakt. Die is dus mede afhankelijk van het beleid dat we uitvoeren (in brede zin, incl. ondernemingsbeleid) en daarom moeilijk voorspelbaar.
2. Het is een misverstand dat ik tegen een basisinkomen zou zijn omdat dat aan de rijken ten goede zou komen. Ik maakte een vergelijking tussen dat argument tegen het basisinkomen en een overeenkomstig argument tegen mijn voorstel voor een structurele NOW (dat aan rijke bedrijven ten goede zou komen), om te betogen dat dat argument juist geen hout snijdt. Mijn hoofdargument tegen een basisinkomen op korte en middellange termijn is, dat het te ongedifferentieerd is, terwijl we nu voor allerlei groepen aparte toeslagen e.d. hebben. Als je een basisinkomen invoert en de toeslagen e.d. afschaft, zullen bepaalde groepen er fors op achteruitgaan. Als je een basisinkomen invoert en de toeslagen (vooralsnog) in stand houdt, zal je veel van de bestaande bureaucratie en controle en de armoedeval in stand houden, waardoor veel voordelen van het basisinkomen verdwijnen.
3. Ik denk dat we op nationaal niveau ook wel wat kunnen doen om het ontketende kapitalisme te beteugelen (in ieder geval stoppen met voor belastingparadijs te spelen), maar de echte grote verandering zal toch van internationale (Europese en liefst mondiale) samenwerking moeten komen.

Ik hoop hiermee mij standpunt iets beter te hebben uitgelegd.

Hartelijke groet,

Paul de Beer